

Gabriel Boroi

Carla Alexandra Anghelescu

Curs de drept civil

Partea generală

Ediția a 3-a, revizuită și adăugită

CUPRINS

CAPITOLUL I. CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND DREPTUL CIVIL	1
<i>Secțiunea I. Definiția, rolul și principiile dreptului civil</i>	<i>1</i>
1. Definiția dreptului civil	1
1.1. Înțelesurile expresiei „drept civil”	1
1.2. Definiția dreptului civil, ca ramură de drept	1
1.3. Explicarea definiției dreptului civil, ca ramură de drept	1
2. Rolul dreptului civil	4
3. Principiile dreptului civil	5
3.1. Categoriile de principii ale dreptului civil	5
3.2. Principiile generale ale dreptului civil	6
4. Delimitarea dreptului civil	7
4.1. Criteriile delimitării	7
4.2. Delimitarea dreptului civil de alte ramuri de drept	8
<i>Secțiunea a II-a. Normele de drept civil</i>	<i>10</i>
1. Izvoarele (sursele) dreptului civil	10
1.1. Noțiune	10
1.2. Legea (actele normative)	11
1.3. Uzanțele	12
1.4. Principiile generale ale dreptului	13
1.5. Precizări privind morala și jurisprudența	13
2. Clasificarea normelor de drept civil	15
2.1. Norme juridice civile dispozitive și norme juridice civile imperative	15
2.2. Norme juridice civile de ordine publică și norme juridice civile de ordine privată	16
2.3. Norme juridice civile generale și norme juridice civile speciale	17
3. Aplicarea legii civile (aplicarea normelor de drept civil)	18
3.1. Aplicarea legii civile în timp	18
3.1.1. Precizări introductive	18
3.1.2. Aspecte generale privind principiul neretroactivității legii civile	18
3.1.3. Aspecte generale privind aplicarea imediată a legii civile noi și ultraactivitatea legii vechi	20
3.1.4. Criteriul neretroactivității. <i>Facta praeterita, facta pendentia, facta futura</i>	23
3.1.5. Aplicarea în timp a Codului civil din 2009	25
3.2. Aplicarea legii civile în spațiu	42
3.3. Aplicarea legii civile asupra persoanelor	43

4. Interpretarea normelor de drept civil	43
4.1. Noțiunea și necesitatea interpretării normelor de drept civil	43
4.2. Clasificarea interpretării normelor de drept civil	46
4.2.1. Interpretarea oficială, interpretarea jurisdicțională și interpretarea neoficială	46
4.2.2. Interpretarea literală, interpretarea extensivă și interpretarea restrictivă	47
4.2.3. Interpretarea gramaticală, interpretarea sistematică, interpretarea istorico-teleologică, interpretarea logică și interpretarea prin analogie	49
4.2.3.1. Interpretarea gramaticală	49
4.2.3.2. Interpretarea sistematică	50
4.2.3.3. Interpretarea istorico-teleologică	51
4.2.3.4. Interpretarea logică	51
4.2.3.5. Metoda analogiei	56
CAPITOLUL AL II-LEA. RAPORTUL JURIDIC CIVIL	58
<i>Secțiunea I. Considerații generale privind raportul juridic civil</i>	58
1. Noțiunea și caracterele raportului juridic civil	58
1.1. Noțiunea și enumerarea caracterelor	58
1.2. Caracterul social al raportului juridic civil	58
1.3. Caracterul volitional al raportului juridic civil	59
1.4. Caracterul de raport juridic în care părțile au poziția de egalitate juridică	59
2. Structura raportului juridic civil	59
3. Izvoarele raportului juridic civil concret	60
3.1. Definiția izvorului raportului juridic civil concret	60
3.2. Corelația dintre norma juridică, raportul juridic civil abstract, raportul juridic civil concret și izvorul raportului juridic civil concret	60
3.3. Clasificarea izvoarelor raporturilor juridice civile concrete	60
<i>Secțiunea a II-a. Conținutul raportului juridic civil</i>	62
1. Considerații generale	62
2. Dreptul subiectiv civil	63
2.1. Definiție	63
2.2. Clasificarea drepturilor subiective civile	63
2.2.1. Drepturi subiective civile absolute și drepturi subiective civile relative	63
2.2.2. Drepturi subiective civile nepatrimoniale și drepturi subiective civile patrimoniale (drepturi reale și drepturi de creanță)	64

2.2.3. Drepturi subiective civile principale și drepturi subiective civile accesorii	67
2.2.4. Drepturi subiective civile pure și simple și drepturi subiective civile afectate de modalități	71
2.3. Exercițarea drepturilor subiective civile. Abuzul de drept	73
3. Obligația civilă	75
3.1. Noțiuni	75
3.2. Elementele raportului juridic obligațional	76
3.3. Izvoarele obligației civile	76
3.4. Clasificarea obligațiilor civile	77
3.4.1. Obligații de a da, obligații de a face și obligații de a nu face	77
3.4.2. Obligații civile pozitive și obligații civile negative	78
3.4.3. Obligații de rezultat și obligații de mijloace	79
3.4.4. Obligații civile obișnuite, obligații scriptae in rem și obligații propter rem	81
3.4.5. Obligații civile perfecte și obligații civile imperfecte	82
3.4.6. Alte clasificări	83
<i>Secțiunea a III-a. Obiectul raportului juridic civil. Bunurile</i>	84
1. Definiția obiectului raportului juridic civil	84
2. Bunurile	85
2.1. Noțiuni. Corelația dintre bunuri și patrimoniu	85
2.2. Clasificarea bunurilor	86
2.2.1. Bunuri imobile și bunuri mobile	86
2.2.2. Bunuri aflate în circuitul civil și bunuri scoase din circuitul civil	89
2.2.3. Bunuri fungibile și bunuri nefungibile	89
2.2.4. Bunuri consumptibile și bunuri neconsumptibile	92
2.2.5. Bunuri frugifere și bunuri nefrugifere	93
2.2.6. Bunuri corporale și bunuri incorporale	94
2.2.7. Bunuri divizibile și bunuri indivizibile	96
2.2.8. Bunuri principale și bunuri accesorii	96
2.2.9. Alte clasificări ale bunurilor	98
<i>Secțiunea a IV-a. Noțiuni generale privind părțile raportului juridic civil</i>	102
1. Categoriile subiectelor de drept civil	102
2. Determinarea, pluralitatea și schimbarea subiectelor raportului juridic civil	102
2.1. Determinarea subiectelor raportului juridic civil	102
2.2. Pluralitatea subiectelor raportului juridic civil	103
2.2.1. Precizări prealabile	103
2.2.2. Pluralitatea subiectelor în cazul raporturilor reale	104

2.2.3. Pluralitatea subiectelor în cazul raporturilor de creanță	105
2.2.3.1. Obligația divizibilă	106
2.2.3.2. Obligația solidară	107
2.2.3.3. Obligația indivizibilă	109
2.2.3.4. Comparație între obligația solidară și obligația indivizibilă	110
2.3. Schimbarea subiectelor raportului juridic civil	111
2.3.1. Precizări introductive	111
2.3.2. Schimbarea persoanei subiectului activ al raportului juridic obligațional (schimbarea creditorului)	112
2.3.3. Schimbarea persoanei subiectului pasiv al raportului juridic obligațional (schimbarea debitorului)	115
3. Aspecte generale privind capacitatea civilă	119
3.1. Noțiuni	119
3.2. Capacitatea civilă a persoanei fizice	119
3.2.1. Capacitatea de folosință a persoanei fizice	119
3.2.2. Capacitatea de exercițiu a persoanei fizice	120
3.3. Capacitatea civilă a persoanei juridice	121
3.3.1. Capacitatea de folosință a persoanei juridice	121
3.3.2. Capacitatea de exercițiu a persoanei juridice	123
CAPITOLUL AL III-LEA. ACTUL JURIDIC CIVIL	124
<i>Secțiunea I. Definiția și clasificarea actelor juridice civile</i>	124
1. Definiția actului juridic civil	124
2. Clasificarea actelor juridice civile	124
2.1. Acte juridice unilaterale, acte juridice bilaterale și acte juridice plurilaterale	125
2.2. Acte juridice cu titlu oneros și acte juridice cu titlu gratuit	127
2.3. Acte juridice constitutive, acte juridice translativă și acte juridice declarative	130
2.4. Acte juridice de conservare, acte juridice de administrare și acte juridice de dispoziție	131
2.5. Acte juridice consensuale, acte juridice solemne (formale) și acte juridice reale	133
2.6. Acte juridice patrimoniale și acte juridice nepatrimoniale	134
2.7. Acte juridice civile cu executare dintr-o dată și acte juridice civile cu executare continuă sau succesivă	135
2.8. Acte juridice civile principale și acte juridice civile accesorii	137
2.9. Acte juridice civile strict personale și acte juridice civile care pot fi încheiate și prin reprezentant	137
2.10. Acte juridice civile între vii și acte juridice civile pentru cauză de moarte	138

2.11. Acte juridice civile subiective și acte juridice civile condiție _____	138
2.12. Acte juridice civile pure și simple și acte juridice civile afectate de modalități _____	139
2.13. Acte juridice civile cauzale și acte juridice civile abstracte _____	140
2.14. Acte juridice civile numite și acte juridice civile nenumite _____	140
<i>Secțiunea a II-a. Condițiile actului juridic civil</i> _____	141
<i>Subsecțiunea I. Noțiunea și clasificarea condițiilor actului juridic civil</i> _____	141
1. Noțiune _____	141
2. Clasificarea condițiilor actului juridic civil _____	142
<i>Subsecțiunea a II-a. Capacitatea de a încheia actul juridic civil</i> _____	143
1. Noțiune _____	143
2. Regula (principiul) capacității de a încheia acte juridice și excepția incapacității _____	143
<i>Subsecțiunea a III-a. Consimțământul</i> _____	146
1. Noțiune și aspecte generale _____	146
2. Corelația dintre consimțământ și voința juridică. Principiile voinței juridice _____	148
2.1. Precizări introductive _____	148
2.2. Principiile voinței juridice _____	149
2.2.1. Principiul libertății de voință (libertății actelor juridice) _____	149
2.2.2. Principiul voinței reale _____	151
3. Cerințele valabilității consimțământului _____	153
3.1. Precizări introductive _____	153
3.2. Consimțământul să provină de la o persoană cu discernământ _____	153
3.3. Consimțământul să fie exprimat cu intenția de a produce efecte juridice (<i>animo contrahendi negotii</i>) _____	155
3.4. Consimțământul să fie liber, adică să nu fie alterat de vreun viciu de consimțământ _____	156
4. Eroarea _____	157
4.1. Noțiune _____	157
4.2. Clasificare _____	157
4.2.1. Eroarea esențială și eroarea neesențială _____	157
4.2.2. Eroarea de fapt și eroarea de drept _____	160
4.2.3. Eroarea scuzabilă și eroarea nescuzabilă _____	161
4.3. Structura și proba erorii esențiale _____	162
4.4. Cerințele erorii pentru a fi viciu de consimțământ _____	162
4.5. Sancțiune _____	163
5. Dolul _____	165
5.1. Noțiune _____	165
5.2. Structura dolului _____	166

5.3. Cerințele dolului	167
5.4. Sancțiune	168
5.5. Proba dolului	169
6. Violența	169
6.1. Noțiune	169
6.2. Clasificare	170
6.3. Structura violenței	170
6.4. Cerințele violenței	171
6.5. Sancțiune	173
6.6. Proba violenței	174
7. Leziunea	174
7.1. Noțiune	174
7.2. Structura leziunii	174
7.3. Domeniul de aplicare	175
7.4. Sancțiune	177
8. Comparație între viciile de consimțământ	178
<i>Subsecțiunea a IV-a. Obiectul actului juridic civil</i>	180
1. Noțiune	180
2. Cerințele valabilității obiectului actului juridic civil	181
2.1. Enumerarea cerințelor valabilității obiectului actului juridic civil	181
2.2. Obiectul să fie determinat sau determinabil	181
2.3. Obiectul să fie licit	182
2.4. Obiectul să existe	183
2.5. Obiectul să fie posibil	184
2.6. Obiectul să fie în circuitul civil	185
2.7. Obiectul să fie o faptă personală a celui care se obligă	185
2.8. Existența autorizației administrative sau judiciare ori a altei cerințe prevăzute de lege	186
<i>Subsecțiunea a V-a. Cauza (scopul) actului juridic civil</i>	187
1. Noțiune	187
2. Cerințele valabilității cauzei actului juridic civil	188
2.1. Enumerarea cerințelor valabilității cauzei actului juridic civil	188
2.2. Cauza să existe	189
2.3. Cauza să fie licită	189
2.4. Cauza să fie morală	191
3. Proba cauzei	191
<i>Subsecțiunea a VI-a. Forma actului juridic civil</i>	192
1. Considerații generale	192
1.1. Noțiunea de formă a actului juridic civil	192
1.2. Principiul consensualismului	192
1.3. Clasificarea condițiilor de formă ale actului juridic civil	193

2. Forma <i>ad validitatem</i> _____	193
3. Forma <i>ad probationem</i> _____	199
4. Forma pentru opozabilitate față de terți (<i>ad opposabilitatem</i>) _____	201
<i>Subsecțiunea a VII-a. Modalitățile actului juridic civil</i> _____	203
1. Termenul _____	203
1.1. Noțiune _____	203
1.2. Clasificare _____	203
1.2.1. Termen suspensiv și termen extinctiv _____	203
1.2.2. Termen în favoarea debitorului, termen în favoarea creditorului și termen în favoarea ambelor părți _____	204
1.2.3. Termen voluntar (convențional), termen legal și termen jurisdicțional _____	204
1.2.4. Termen cu scadență certă și termen cu scadență incertă _____	206
1.3. Efecte _____	206
1.3.1. Precizări introductive _____	206
1.3.2. Efectele termenului suspensiv _____	206
1.3.3. Efectele termenului extinctiv _____	210
2. Condiția _____	210
2.1. Noțiune _____	210
2.2. Clasificare _____	211
2.2.1. Condiție suspensivă și condiție rezolutorie _____	211
2.2.2. Condiție cazuală, condiție mixtă și condiție potestativă _____	212
2.2.3. Condiție pozitivă și condiție negativă _____	213
2.2.4. Alte clasificări _____	215
2.3. Efectele condiției _____	215
2.3.1. Aspecte generale _____	215
2.3.2. Efectele condiției suspensive _____	216
2.3.3. Efectele condiției rezolutorii _____	218
2.4. Comparatie între termen și condiție _____	219
3. Sarcina _____	220
3.1. Noțiune _____	220
3.2. Clasificare _____	220
3.3. Efecte _____	221
3.4. Comparatie între condiție și sarcină _____	222
<i>Secțiunea a III-a. Efectele actului juridic civil</i> _____	223
1. Considerații generale referitoare la efectele actului juridic civil _____	223
1.1. Noțiunea de efecte ale actului juridic civil _____	223
1.2. Determinarea efectelor actului juridic civil _____	223

1.3. Noțiunea și enumerarea principiilor efectelor actului juridic civil	225
2. Principiul forței obligatorii	226
2.1. Noțiune și justificare	226
2.2. Excepții	227
3. Irevocabilitatea efectelor actului juridic civil	237
3.1. Noțiune și justificare	237
3.2. Excepții	237
4. Principiul relativității efectelor actului juridic civil	243
4.1. Noțiune și justificare	243
4.2. Principiul relativității și opozabilitatea față de terți a actului juridic	244
4.3. Noțiunile de parte, terț și având-cauză	245
4.4. Excepții de la principiul relativității efectelor actului juridic civil	249
4.5. Excepții de la opozabilitatea actului juridic civil	255
5. Reprezentarea în actul juridic civil	256
5.1. Noțiune	256
5.2. Clasificarea reprezentării	257
5.3. Forma împuternicirii	258
5.4. Condițiile reprezentării	259
5.5. Efectele reprezentării. Consecințele lipsei ori depășirii împuternicirii de a reprezenta	263
5.6. Încetarea reprezentării	266
5.7. Reprezentarea frauduloasă	268
<i>Secțiunea a IV-a. Nulitatea actului juridic civil</i>	268
1. Noțiuni generale	268
1.1. Definiția nulității	268
1.2. Funcțiile nulității	271
1.3. Concepția despre nulitate	271
1.4. Clasificarea nulităților actului juridic civil	272
1.4.1. Nulitatea absolută și nulitatea relativă	272
1.4.2. Nulitatea parțială și nulitatea totală	273
1.4.3. Nulitatea expresă și nulitatea virtuală	275
1.4.4. Nulități de fond și nulități de formă	275
1.4.5. Nulități amiabile, nulități judiciare și nulități de drept. Clauzele considerate nescrise	275
1.5. Delimitarea nulității de alte sancțiuni de drept civil (de alte cauze de ineficacitate a actului juridic)	281
1.5.1. Nulitatea și rezoluțiunea	281
1.5.2. Nulitatea și rezilierea	283
1.5.3. Nulitatea și revocarea	284
1.5.4. Nulitatea și caducitatea	284

1.5.5. Nulitatea și inopozabilitatea	286
1.5.6. Nulitatea și reducăiunea	286
2. Cauzele de nulitate	288
2.1. Precizări introductive	288
2.2. Cauzele de nulitate absolută	289
2.3. Cauzele de nulitate relativă	294
3. Regimul juridic al nulității	296
3.1. Precizări introductive	296
3.2. Regimul juridic al nulității absolute	296
3.2.1. Enumerarea regulilor care guvernează regimul juridic al nulității absolute	296
3.2.2. Nulitatea absolută poate fi invocată de oricine are interes, de instanță, de procuror sau de alte organe prevăzute de lege	297
3.2.3. Nulitatea absolută este imprescriptibilă extintiv	299
3.2.4. Nulitatea absolută, în principiu, nu poate fi acoperită prin confirmare	299
3.3. Regimul juridic al nulității relative	301
3.3.1. Enumerarea regulilor care guvernează regimul juridic al nulității relative	301
3.3.2. Nulitatea relativă poate fi invocată, în principiu, numai de persoana interesată	301
3.3.3. Nulitatea relativă este prescriptibilă pe cale de acțiune și, ca regulă, imprescriptibilă pe cale de excepție	303
3.3.4. Nulitatea relativă poate fi acoperită prin confirmare expresă ori tacită	303
3.4. Comparație de regim juridic între nulitatea absolută și nulitatea relativă	307
4. Efectele nulității	307
4.1. Considerații generale	307
4.1.1. Noțiunea de efecte ale nulității	307
4.1.2. Enumerarea principiilor efectelor nulității	309
4.2. Principiul retroactivității efectelor nulității	310
4.2.1. Noțiune	310
4.2.2. Excepții	310
4.3. Principiul restabilirii situației anterioare prin restituirea prestațiilor (<i>restitutio in integrum</i>)	311
4.3.1. Noțiune	311
4.3.2. Aspecte procesuale	311
4.3.3. Excepții de la principiul <i>restitutio in integrum</i>	312
4.3.4. Modalități de restituire	315

4.4. Principiul desființării actului subsecvent ca urmare a anulării actului inițial (<i>resoluto iure dantis, resolvitur ius accipientis</i>)	316
4.4.1. Noțiune și justificare	316
4.4.2. Excepții	318
4.5. Cazurile care înlătură principiul <i>quod nullum est, nullum producit effectum</i>	323
4.5.1. Precizări prealabile	323
4.5.2. Conversiunea actului juridic	323
4.5.3. <i>Error communis facit ius</i>	326
4.5.4. Principiul răspunderii civile delictuale	326
CAPITOLUL AL IV-LEA. PRESCRIPTIA EXTINCTIVĂ ȘI DECĂDEREA	328
<i>Secțiunea I. Considerații generale referitoare la prescripția extinctivă</i>	328
1. Definiția și reglementarea prescripției extinctive	328
2. Natura juridică a prescripției extinctive	329
3. Caracterul normelor care reglementează prescripția extinctivă	329
4. Invocarea prescripției extinctive	331
5. Efectul prescripției extinctive	332
5.1. Noțiune și consecințe	332
5.2. Principiile efectului prescripției extinctive	334
6. Delimitarea prescripției extinctive	337
6.1. Prescripția extinctivă și uzucapiunea	337
6.2. Prescripția extinctivă și termenul, ca modalitate a actului juridic	337
6.3. Prescripția extinctivă și decăderea	338
<i>Secțiunea a II-a. Domeniul prescripției extinctive</i>	339
1. Noțiune	339
2. Domeniul prescripției extinctive în cadrul drepturilor patrimoniale	339
2.1. Regula și excepția	339
2.2. Prescripția extinctivă și drepturile de creanță	340
2.3. Prescripția extinctivă și drepturile reale accesorii	340
2.4. Prescripția extinctivă și drepturile reale principale	340
3. Domeniul prescripției extinctive în cadrul drepturilor nepatrimoniale	343
3.1. Principiul imprescriptibilității drepturilor nepatrimoniale	343
3.2. Excepții de la principiul imprescriptibilității drepturilor nepatrimoniale	344

4. Probleme speciale referitoare la domeniul prescripției	
extinctive	344
4.1. Valorificarea dreptului subiectiv civil pe calea excepției (a apărării de fond)	344
4.2. Acțiunea în constatare	347
4.3. Acțiunile mixte	348
4.4. Dualitatea de acțiuni	349
4.5. Drepturile potestative (secundare)	350
4.6. Acțiunea în repararea (compensarea) prejudiciului moral	351
4.7. Acțiunea în restituirea prestațiilor executate în baza unui act juridic civil desființat, desfăcut sau ale cărui obligații au devenit imposibil de executat	351
4.8. Acțiunea în restituire întemeiată pe plata nedatorată și alte acțiuni în restituire	352
4.9. Acțiunile în materie de carte funciară	353
4.10. Prescripția extinctivă în materie succesorală	354
4.11. Alte acțiuni în justiție	358
<i>Secțiunea a III-a. Termenele de prescripție extinctivă</i>	359
1. Noțiune și clasificare	359
2. Termenul general de prescripție extinctivă	360
3. Termene speciale de prescripție extinctivă	362
<i>Secțiunea a IV-a. Cursul prescripției extinctive</i>	366
<i>Subsecțiunea I. Începutul prescripției extinctive</i>	366
1. Regula generală privind începutul prescripției extinctive	366
2. Reguli speciale privind începutul prescripției extinctive	366
2.1. Ipoteza dreptului la acțiunea în executarea obligațiilor de a da sau de a face	366
2.2. Ipoteza dreptului la acțiunea în restituirea prestațiilor	368
2.3. Ipoteza dreptului la acțiunea în executarea prestațiilor succesive	368
2.4. Ipoteza dreptului la acțiunea în materia asigurărilor contractuale	369
2.5. Ipoteza dreptului la acțiunea în repararea pagubei cauzate printr-o faptă ilicită și cazuri asimilate	369
2.6. Ipoteza dreptului la acțiunea în anularea actului juridic	373
2.7. Ipoteza dreptului la acțiunea în răspundere pentru vicii aparente	377
2.8. Ipoteza dreptului la acțiunea în răspundere pentru vicii ascunse	377
2.9. Alte reguli speciale privind începutul prescripției extinctive	380
<i>Subsecțiunea a II-a. Suspendarea prescripției extinctive</i>	383
1. Noțiune. Justificare	383

2. Cauzele de suspendare	384
2.1. Cauzele generale de suspendare	384
2.2. Cauzele speciale de suspendare	389
3. Efectele suspendării	390
3.1. Efectul general	390
3.2. Efectul special	391
3.3. Beneficiul și extinderea efectului suspendării	391
<i>Subsecțiunea a III-a. Întreruperea prescripției extinctive</i>	392
1. Noțiune. Justificare	392
2. Cauzele de întrerupere	393
3. Efectele întreruperii	400
4. Beneficiul și extinderea efectului întreruptiv	401
<i>Subsecțiunea a IV-a. Repunerea în termenul de prescripție extinctivă</i>	401
1. Noțiune. Justificare	401
2. Domeniul repunerii în termenul de prescripție extinctivă	402
3. Termenul pentru repunerea în termenul de prescripție extinctivă	403
4. Efectul repunerii în termenul de prescripție extinctivă	403
<i>Subsecțiunea a V-a. Împlinirea prescripției extinctive</i>	404
1. Precizări prealabile	404
2. Regulile de stabilire a momentului împlinirii prescripției extinctive	405
<i>Secțiunea a V-a. Decăderea</i>	406
1. Noțiune. Clasificarea termenelor de decădere	406
2. Domeniul de aplicare	407
3. Regimul juridic al termenelor de decădere	411
4. Efectele decăderii	413
TESTE-GRILĂ	415
RĂSPUNSURI	477

5.7. Reprezentarea frauduloasă

Prin *reprezentare frauduloasă* se înțelege încheierea actului juridic de către reprezentant în dauna (frauda) intereselor reprezentatului, reprezentantul acționând cu intenție și în înțelegere cu terțul cocontractant.

Reglementarea anterioară nu prevedea expres sancțiunea ce intervine în cazul unui act juridic astfel încheiat, dar în doctrină se aprecia că un asemenea act juridic este lovit de nulitate. În actuala reglementare, reprezentarea frauduloasă ar putea fi considerată un caz particular ce cade sub incidența art. 1303 C.civ., deci soluția *nulității relative* s-ar putea deduce folosind argumentul *a fortiori* în interpretarea acestei dispoziții legale consacrate conflictului de interese.

De altfel, la soluția desființării actului juridic încheiat prin reprezentare frauduloasă s-ar putea ajunge și prin folosirea următorului raționament: dacă prin actul juridic încheiat în fraudă intereselor reprezentatului sunt cauzate prejudicii acestuia, se va putea angaja răspunderea reprezentantului față de reprezentat pe temeiul contractului de mandat (în ipoteza reprezentării convenționale) sau, după caz, pe temei delictual (în ipoteza reprezentării legale și a celei judiciare), precum și răspunderea terțului contractant față de persoana reprezentată pe temei delictual; cea mai bună reparație a prejudiciului o poate constitui repararea în natură, care practic înseamnă evitarea producerii lui, adică desființarea actului juridic respectiv.

Secțiunea a IV-a. Nulitatea actului juridic civil

1. Noțiuni generale

1.1. Definiția nulității

Art. 1246 alin. (1) C.civ. dispune că „orice contract încheiat cu încălcarea condițiilor cerute de lege pentru încheierea sa valabilă este supus nulității, dacă prin lege nu se prevede o altă sancțiune”.

Nulitatea poate fi definită ca sancțiunea care lipsește actul juridic civil de efectele contrarii normelor juridice edictate pentru încheierea sa valabilă.

În această ordine de idei, se cuvin reiterate dispozițiile art. 54 alin. (2) din Legea nr. 31/1990, potrivit căreia „societatea nu poate invoca față de terți numirile în funcțiile prevăzute la alin. (1) sau *încetarea acestor funcții* (s.n.), dacă ele nu au fost publicate în conformitate cu legea”.

În raporturile cu terții, societatea este angajată prin actele organelor sale, chiar dacă ele depășesc limitele puterilor prevăzute de lege. În condițiile lipsei unui mandat ori atunci când limitele acestuia sunt depășite, terții de bună-credință sunt ocrotiți, devenind aplicabilă teoria mandatului aparent, astfel că, deși mandatul a încetat (prin expirarea termenului), lipsa publicității poate avea ca efect neluarea în seamă a încetării sale de către terți, împrejurare de natură a face ca toate actele încheiate de administrator să fie considerate valabile din punct de vedere juridic și să angajeze societatea.

În sensul aceluiași concluzii vin și dispozițiile art. 1309 C.civ. (...) – I.C.C.J., Completul competent să judece recursul în interesul legii, Decizia nr. 24/2017 (M. Of. nr. 153 din 19 februarie 2018).

În alte cuvinte, nulitatea este sancțiunea ce intervine, dacă legea nu dispune altfel, în cazul în care, la încheierea actului juridic civil, nu se respectă dispozițiile legale referitoare la condițiile de validitate ale actului juridic, astfel încât acel act nu va mai produce, în tot sau în parte, efecte juridice.

Din această definiție pot fi desprinse *trăsăturile* caracteristice nulității, anume:

- nulitatea actului juridic civil este o sancțiune de drept civil și o cauză de ineficacitate a actului juridic civil;

- privește, în principiu, numai actele juridice (unilaterale, bilaterale, plurilaterale)^[1], nu și faptele juridice *stricto sensu*. Există însă și dispoziții legale din care rezultă că nulitatea este o sancțiune care nu se aplică exclusiv actelor juridice; spre exemplu, art. 196-199 C.civ. reglementează nulitatea persoanelor juridice; art. 100 alin. (1) și (4) C.civ. se referă la anularea actelor de stare civilă și a mențiunilor înscrise pe acestea (cu precizarea că actele de stare civilă nu sunt acte juridice în sens de *negotium*, ci acte în sens de *instrumentum*, adică înscrisuri);

- intervine atunci când sunt încălcate normele juridice care reglementează condițiile de validitate ale actului juridic^[2] (indiferent dacă sunt condiții de fond sau condiții de formă)^[3];

^[1] În practica judiciară s-a decis că facturile fiscale nu reprezintă acte juridice, manifestări de voință apte să genereze efecte în plan juridic, ci au doar calitatea de documente justificative care stau la baza înregistrării, în contabilitatea părților, a raportului juridic și reprezintă mijloace de probă cu privire la operațiunea efectuată. Calea procesuală de urmat este formularea unei acțiuni în constatarea inexistenței obligației de plată a sumei menționate în respectiva factură fiscală, iar nu anularea facturii – Trib. Iași, s. a II-a civ., dec. nr. 137 din 11 februarie 2016, *apud* Ș.T.A. POPA, B.G. ZDRENGHEA, *op. cit.*, p. 394, autorii menționând în același sens și decizia civilă nr. 1017 din 26 martie 2009 a Secției comerciale a Înaltei Curți de Casație și Justiție (în cuprinsul căreia se reține că factura fiscală nu are natura unui act juridic nici când probează existența unui contract consensual, pentru care părțile nu au confecționat un *instrumentum*), precum și sentința civilă nr. 1330/2015 a Judecătoriei Sectorului 1 București (în cuprinsul căreia se arată că facturile fiscale nu pot fi considerate acte juridice unilaterale, deoarece ele nu sunt rezultatul unei voințe juridice cu intenția de a produce efecte juridice, reprezentând, în acest caz, doar un înscris constatator, prin care emitentul pretinde de la destinatarul facturii plata unei sume de bani determinate în baza unui contract încheiat între părți și doar acesta poate fi supus desființării prin intermediul acțiunii în anulare).

^[2] S-a susținut că, uneori, chiar și neîndeplinirea unor condiții impuse de lege, care nu au legătură cu încheierea valabilă a actului juridic, poate fi sancționată cu nulitatea, dându-se ca exemplu cazul contractului de fiducie, care este sancționat cu nulitatea absolută dacă nu a fost înregistrat, în termen de o lună de la data încheierii sale, la organul fiscal competent să administreze sumele datorate de fiduciar bugetului general consolidat [art. 780 alin. (1) C.civ.] – E. CHELARU, *op. cit.*, p. 182. În realitate, este vorba tot de o condiție de validitate, care însă trebuie îndeplinită într-un anumit termen de la realizarea acordului de voințe (altfel spus, înregistrarea în acest caz este o condiție de formă cerută *ad validitatem*, pentru a cărei îndeplinire legea impune și un termen-limită), situația fiind comparabilă, spre pildă, cu cea care privește înscrierea în cartea funciară (cu efect constitutiv) a actului juridic de înstrăinare a unui imobil.

^[3] În doctrină, uneori, se mai subliniază că este necesar să se țină cont și de concordanța efectelor actului juridic cu regulile de conviețuire socială, deci cu bunele moravuri. Nu am

– constă în lipsirea actului juridic de efectele ce contravin normelor juridice edictate pentru încheierea sa valabilă, deci nu privește, întotdeauna, actul juridic în întregul lui;

– pentru stabilirea concordanței sau neconcordanței cu legea a efectelor actului juridic, se recurge la finalitatea legii, în sensul că actul juridic este lipsit numai de acele efecte care contravin scopului urmărit de dispoziția legală încălcată;

– momentul în raport cu care se apreciază conformitatea actului juridic cu legea este acela al încheierii actului juridic^[1]. De exemplu, și în cazul la care se referă art. 1662 alin. (3) C.civ., cauza de nulitate există la momentul încheierii contractului, însă aplicarea sancțiunii este condiționată de nedeterminarea prețului vânzării în termen de un an de la încheierea contractului; de asemenea, în ipoteza constituirii rentei viagere cu titlu oneros pe durata vieții unei persoane afectate, la data încheierii contractului, de o boală din cauza căreia a murit în interval de cel mult 30 de zile de la această dată [art. 2247 C.civ., care, conform art. 2256 alin. (1) C.civ., se aplică și în cazul contractului de întreținere], cauza de nulitate există la data încheierii contractului și constă în lipsa elementului aleatoriu;

– nulitatea nu intervine dacă, deși la încheierea actului juridic a fost încălcată o condiție de validitate, printr-o normă specială se dispune altfel [spre exemplu, art. 1213 C.civ., care permite adaptarea contractului lovit de nulitate relativă

reținut această precizare, deoarece morala nu reprezintă un izvor distinct de drept civil, ci regulile de conviețuire socială (bunele moravuri) sunt încorporate în dispozițiile legale care trimit, expres sau implicit, la acestea, inclusiv în acele dispoziții legale referitoare la încheierea valabilă a actelor juridice.

^[1] Din împrejurarea că motivul de nulitate trebuie să existe la momentul încheierii actului juridic nu trebuie însă trasă concluzia că acesta nu ar putea fi dovedit și prin fapte anterioare sau ulterioare încheierii contractului, coroborate cu prezumții sau alte mijloace de probă. De exemplu, existența unei cauze ilicite la încheierea unui contract de achiziții publice, cu consecința nulității absolute, ar putea fi dovedită și cu ajutorul unor fapte precum: favorizarea unui anumit participant la procedura de selecție (spre pildă, prin comunicarea prețului oferit de un alt participant, prin stabilirea unor specificații tehnice irelevante etc.); oferirea, de către cel căruia i s-a atribuit contractul sau de către un interpus, de avantaje unui anumit funcționar al autorității contractante sau unui terț care se află într-o anumită legătură cu funcționarul respectiv; modificarea contractului de achiziții publice la scurt timp de la încheierea lui, în avantajul celui căruia i-a fost atribuit contractul, fără o justificare reală etc. – G. BOROI, C.A. ANGHELESCU, I. NICOLAE, *op. cit.*, vol. 1, p. 126.

Expirarea termenului de valabilitate a cărții de identitate a pârâtului nu poate afecta valabilitatea procurii date anterior, întrucât, pe de o parte, cauzele de nulitate sunt simultane, nu ulterioare încheierii actului juridic, iar, pe de altă parte, valabilitatea actului de identitate al unei părți contractante nu este o condiție impusă de lege pentru încheierea unui act juridic – Trib. Constanța, s. I civ., dec. nr. 39 din 11 ianuarie 2016, www.rolii.ro, *apud* ȘT.A. POPA, B.G. ZDRENGHEA, *op. cit.*, p. 55.

pentru eroare; art. 1222 alin. (1) C.civ., care prevede sancțiunea alternativă a reducerii obligației în caz de leziune etc.].

1.2. Funcțiile nulității

Instituția nulității actului juridic civil are atât un rol preventiv, cât și un rol represiv. În consecință, nulitatea îndeplinește nu numai o funcție sancționatorie, ci, în primul rând, o funcție preventivă.

Funcția preventivă constă în efectul inhibitor pe care îl exercită asupra subiecților de drept civil, tentate să încheie actul juridic civil cu nerespectarea condițiilor sale de valabilitate, în sensul că, știind că un asemenea act va fi lipsit de efecte, persoanele sunt descurajate și îndemnate să respecte legea civilă.

Funcția sancționatorie intră în acțiune atunci când funcția preventivă nu și-a dovedit eficiența, constând în înlăturarea efectelor contrarii normelor juridice edictate pentru încheierea valabilă a actului juridic civil^[1].

1.3. Concepția despre nulitate

În decursul timpului, concepția despre nulitatea actului juridic civil a cunoscut o anumită evoluție.

Într-un trecut mai îndepărtat, se considera că un act juridic lovit de nulitate nu poate produce niciun efect, deci, în principiu, nulitatea era totală și iremediabilă (*concepția nulității „actului-organism”*, în sensul că nulitatea actului juridic civil era asemănată cu boala organismului uman).

Mai târziu, ținându-se cont de faptul că nulitatea, ca sancțiune a actului juridic civil, nu reprezintă altceva decât mijlocul juridic prin care se restabilește legalitatea încălcată la încheierea actului juridic civil, a fost formulată *concepția proporționalizării efectelor nulității în raport cu finalitatea legii*, spunându-se că trebuie înlăturate numai acele efecte care contravin scopului edictării dispoziției legale încălcate, menținându-se însă celelalte efecte ale actului juridic respectiv. În cadrul acestei concepții, se afirmă că nulitatea este, în principiu, parțială și iremediabilă.

^[1] Unii autori adaugă și o a treia funcție a nulității actului juridic civil, ca fiind o sinteză a celorlalte două, anume *funcția de mijloc de garanție a principiului legalității* în domeniul actelor juridice civile, în sensul că, prin realizarea funcției preventive și a celei sancționatorii, se asigură respectarea normelor juridice civile care reglementează condițiile de valabilitate a actului juridic civil – Gh. BELEIU, *op. cit.*, p. 213. Într-o altă concepție, se face deosebire între funcția potențială a nulității și funcția operativă a nulității, iar, în analiza acestei din urmă funcții, se vorbește, printre altele, de finalitatea represivă și de finalitatea preventivă – O. CĂPĂȚÎNĂ, *Nulitatea actului juridic civil*, în *Tratat de drept civil, vol. I, Partea generală*, Ed. Academiei, București, 1989, p. 212-214. Însă, așa-numita funcție potențială nu este altceva decât starea legală a actului juridic în intervalul de timp cuprins între momentul încheierii și momentul anulării lui, perioadă în care actul juridic lovit de nulitate se bucură totuși de o prezumție de validitate.

1.4. Clasificarea nulităților actului juridic civil

1.4.1. Nulitatea absolută și nulitatea relativă

În funcție de *natura interesului ocrotit* prin dispoziția legală încălcată la încheierea actului juridic civil, deosebim nulitatea absolută și nulitatea relativă [art. 1246 alin. (2) C.civ.].

Nulitatea absolută este aceea care sancționează nerespectarea, la încheierea actului juridic civil, a unei norme juridice care ocrotește un interes general, deci a unei *norme juridice imperative de ordine publică*, desigur, care instituie o condiție de validitate pentru încheierea actului juridic [art. 1247 alin. (1) C.civ.].

Nulitatea relativă este aceea care sancționează nerespectarea, la încheierea actului juridic civil, a unei norme juridice care ocrotește un interes individual (particular), deci a unei *norme juridice imperative de ordine privată*, care instituie o condiție de validitate pentru încheierea actului juridic [art. 1248 alin. (1) C.civ.].

Felul nulității (absolute sau relative) se stabilește, în primul rând, ținând cont de *indicația legiuitorului*. Astfel, în Codul civil din 2009, nulitatea absolută este desemnată fie prin sintagma ca atare (de exemplu, art. 66, art. 196-197, art. 206-207, art. 684, art. 775, art. 956, art. 1015 C.civ.), fie prin formula „constatarea nulității” (de exemplu, art. 306, art. 319 C.civ.) sau „act nul” (de exemplu, art. 1247, art. 2274 C.civ.), iar nulitatea relativă este desemnată, în afară de sintagma ca atare (de exemplu, art. 685, art. 1032, art. 1124 C.civ.), prin formula „act anulabil” (de exemplu, art. 1248, art. 1262, art. 1299 C.civ.).

Dacă din textul de lege care instituie nulitatea nu rezultă felul acesteia ori dacă dispoziția legală stabilește doar condiția de validitate pentru încheierea actului juridic, fără a indica și sancțiunea incidentă, stabilirea felului nulității se face în raport de *natura interesului ocrotit* prin edictarea normei juridice care a fost nesocotită la încheierea actului juridic.

Desigur că, dacă legiuitorul precizează în mod expres că, în situația respectivă, este vorba de o nulitate absolută sau, după caz, de o nulitate relativă, nu mai este necesară stabilirea felului nulității în raport de natura interesului ocrotit, iar aceasta chiar și atunci când s-ar ajunge la o altă soluție decât cea la care s-a oprit legiuitorul^[1].

^[1] Spre exemplu, deși participarea tuturor coproprietarilor la efectuarea partajului privește numai interesele particulare ale acestora, art. 684 alin. (2) C.civ. sancționează cu nulitatea absolută partajul efectuat în absența unuia dintre ei – E. CHELARU, *op. cit.*, p. 188. De asemenea, art. 5 din Legea nr. 190/1999 privind creditul ipotecar pentru investiții imobiliare, cu modificările și completările ulterioare, dispune că, sub sancțiunea nulității absolute, până la rambursarea integrală a creditului ipotecar, imobilul ipotecat va putea fi înstrăinat numai cu acordul prealabil, în scris, al creditorului ipotecar, acord dat pentru fiecare înstrăinare, deși se observă că textul de lege, instituind o condiție specială de validitate a actelor juridice de înstrăinare a imobilului ipotecat pentru garantarea creditului ipotecar pentru investiții imobiliare, nu a urmărit să asigure protecția unui interes general, ci a interesului creditorului ipotecar, deci a unui interes individual.

Dacă nici în raport de natura interesului ocrotit de norma juridică încălcată nu se poate determina felul nulității, atunci se va aplica *prezumția de nulitate relativă* stabilită de art. 1252 C.civ., care dispune că „în cazurile în care natura nulității nu este determinată ori nu reiese în chip neîndoielnic din lege, contractul este anulabil”.

Menționăm că în doctrină a fost formulată și așa-numita *teorie a actelor inexistente*, adepții acesteia deosebind: acte lovite de nulitate relativă, acte lovite de nulitate absolute și acte inexistente^[1]. O asemenea teorie este însă inutilă, deoarece, și în cazul așa-zisei inexistențe, urmează ca instanța să verifice cauza ineficacității actului, iar regimul juridic al inexistenței este tocmai regimul juridic al nulității absolute. Mai mult, motivul real care îi determină pe unii autori să împărtășească această teorie (faptul că nulitatea absolută, în anumite sisteme de drept, este supusă prescripției extinctive), poate fi ignorat în sistemul nostru de drept, întrucât nulitatea absolută este imprescriptibilă.

Subliniem însă că teoria actelor juridice inexistente, cu care nu suntem de acord, nu trebuie confundată cu *teoria clauzelor considerate ca nescrise*, aceasta din urmă cunoscând unele aplicații chiar în Codul civil din 2009.

În ceea ce ne privește, considerăm că, în ipoteza unei clauze considerate ca nescrisă, se poate spune că, practic, ar fi vorba de o nulitate absolută (și, ca regulă, parțială) care însă operează de drept.

1.4.2. Nulitatea parțială și nulitatea totală

Această clasificare se face după criteriul *întinderii efectelor nulității*.

Nulitatea totală este acea nulitate care desființează actul juridic civil în întregime.

Nulitatea parțială este acea nulitate care desființează numai o parte dintre efectele actului juridic civil, celelalte efecte menținându-se, întrucât nu contravin legii.

Din art. 1255 alin. (1) C.civ., potrivit căruia „clauzele contrare legii, ordinii publice sau bunelor moravuri și care nu sunt considerate nescrise atrag nulitatea contractului în întregul său numai dacă sunt, prin natura lor, esențiale sau dacă, în lipsa acestora, contractul nu s-ar fi încheiat”, se poate trage concluzia că, în sistemul nostru de drept, *nulitatea parțială* reprezintă *regula*, iar *nulitatea totală* constituie *excepția*.

Totuși, nulitatea parțială presupune un act juridic cu un conținut complex, în sensul că actul juridic are mai multe efecte, deoarece numai într-o asemenea situație s-ar putea pune problema desființării unor efecte și a menținerii altor efecte^[2].

^[1] Teoria inexistenței actului juridic derivă din concepția nulității „actului organism”, care, după cum am menționat deja, este în prezent abandonată. Astfel, comparându-se actul juridic cu un organism uman, se arată că actul juridic valid este precum un organism perfect sănătos, actul juridic lovit de nulitate relativă este ca un organism atins de o boală care se poate vindeca, actul juridic lovit de nulitate absolută este precum un organism atins de o boală incurabilă, care îi va aduce moartea, iar actul inexistent este ca un organism ce nu a putut să prindă viață.

^[2] Deși art. 1255 C.civ. consacră regula nulității parțiale a actului juridic civil în situațiile în care cauza de nulitate nu afectează actul în întregul său și acesta s-ar fi încheiat chiar și în lipsa

În cazul în care contractul este menținut în parte, atât clauzele nule, cât și cele considerate de lege nescrise sunt înlocuite de drept cu dispozițiile legale aplicabile [art. 1255 alin. (2) și (3) C.civ.].

Mai reținem că, potrivit art. 1256 C.civ., „în cazul contractelor cu mai multe părți în care prestația fiecărei părți este făcută în considerarea unui scop comun, nulitatea contractului în privința uneia dintre părți nu atrage desființarea în întregime a contractului, afară de cazul în care participarea acesteia este esențială pentru existența contractului”.

Astfel, și în cazul contractului plurilateral, nulitatea este, ca regulă, parțială, întrucât nulitatea ce intervine în privința uneia dintre părți nu va atrage desființarea actului și în legătură cu celelalte părți decât în cazul în care participarea acesteia este esențială pentru existența contractului.

Subliniem că nulitatea parțială nu trebuie confundată cu următoarele situații^[1]:

- situația în care, dintre mai multe acte juridice, aflate în strânsă legătură, se anulează în întregime numai unul;
- ipoteza în care, deși nevalabilă ca un anumit act juridic, manifestarea de voință produce efecte ca alt act juridic, în baza conversiunii;
- cazul în care actul juridic lovit de nulitate relativă este validat prin confirmare;
- ipoteza în care actul juridic încheiat este lovit de nulitate absolută, însă, ulterior, este îndeplinită cerința legală nerespectată în momentul încheierii lui;
- situația când forma *ad probationem* nu îndeplinește cerințele prevăzute de lege, dar operațiunea juridică (*negotium*) este valabilă.

Așadar, nulitatea parțială înseamnă ineficacitatea numai a unei clauze sau a unor clauze (care sunt desființate), dar nu toate, ale aceluiași act juridic. Este însă posibil ca, în cazurile anume prevăzute de lege, nulitatea unei clauze să atragă nulitatea întregului act juridic; spre pildă, potrivit art. 627 alin. (3) C.civ., nulitatea clauzei de inalienabilitate stipulate într-un contract atrage nulitatea întregului contract dacă a fost determinantă la încheierea acestuia, caracterul determinant al clauzei de inalienabilitate fiind prezumat relativ în contractele cu titlu oneros.

Atragem atenția că nu trebuie confundată clasificarea în nulități parțiale și nulități totale cu clasificarea în nulități absolute și nulități relative (deci nu toate nulitățile absolute sunt nulități totale). Combinând cele două criterii de clasificare (natura interesului ocrotit și întinderea efectelor), vom deosebi: nulitate absolută și parțială (spre exemplu, cazul prevăzut de art. 2546 C.civ., potrivit căruia „este lovită de nulitate absolută clauza prin care se stabilește un termen de decădere ce ar face excesiv de dificilă exercitarea dreptului sau săvârșirea actului de către partea interesată”), nulitate absolută și totală, nulitate relativă și parțială, nulitate relativă și totală.

clauzei nule, în cazul tranzacției, indivizibilă în ceea ce privește obiectul său, nu poate opera nulitatea parțială, tranzacția neputând fi desființată în parte, în lipsa unei stipulații contrare a părților, așa cum prevede art. 2269 C.civ. – Trib. Arad, s. I civ., dec. nr. 11 din 8 februarie 2016, www.rolii.ro, *apud* ȘT.A. POPA, B.G. ZDRENGHEA, *op. cit.*, p. 354.

^[1] A se vedea și G. RĂDUKAN, *Nulitatea actului juridic*, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 107.

Dacă instanța este investită cu o cerere de anulare a unui act juridic civil, invocându-se mai multe cauze de nulitate, dintre care unele sunt *cauze de nulitate totală, iar altele de nulitate parțială*, vor fi analizate, cu prioritate, acele motive de nulitate care ar duce la anularea actului în întregime, deoarece existența unor astfel de cauze de nulitate face inutilă analiza nulităților parțiale.

1.4.3. Nulitatea expresă și nulitatea virtuală

În funcție de *modul de consacrare legislativă*, distingem nulitatea expresă (numită și nulitate textuală sau chiar explicită) și nulitatea virtuală (numită și nulitate implicită sau tacită).

Prin *nulitate expresă* se desemnează acea nulitate care este prevăzută ca atare într-o dispoziție legală. Cele mai multe nulități fac parte din această categorie, fiind prevăzute fie în Codul civil, fie în alte acte normative.

Prin *nulitate virtuală* se desemnează acea nulitate care nu este expres prevăzută de lege, dar care rezultă neîndoielnic din modul în care este reglementată o anumită condiție de validitate a actului juridic civil sau, după cum dispune art. 1253 C.civ., sancțiunea nulității trebuie aplicată pentru ca scopul dispoziției legale încălcate să fie atins. Așadar, ori de câte ori legea instituie o condiție de validitate pentru încheierea unui act juridic fără să prevadă ce se întâmplă în cazul încălcării acelei condiții, va interveni, pe temeiul art. 1246 alin. (1) C.civ., sancțiunea nulității.

Clasificarea nulităților în exprese și virtuale nu trebuie confundată cu clasificarea nulităților în absolute și relative, deoarece este vorba despre două criterii diferite (deci nu toate nulitățile exprese sunt absolute). În consecință, pot exista: nulități exprese și absolute; nulități exprese și relative; nulități virtuale și absolute; nulități virtuale și relative.

1.4.4. Nulități de fond și nulități de formă

După *felul condiției de validitate încălcate* la încheierea actului juridic civil, nulitățile sunt de fond sau de formă.

Nulitatea de fond este acea nulitate care intervine în cazul lipsei ori nevalabilității unei condiții de fond a actului juridic civil (consimțământ, capacitate, obiect, cauză). Nulitățile din această categorie sunt cele mai numeroase în practică.

Nulitatea de formă este acea nulitate care intervine în cazul nerespectării formei cerute *ad validitatem*. Spre exemplu, art. 1041 C.civ., care prevede că, „sub sancțiunea nulității absolute, testamentul olograf trebuie scris în întregime, datat și semnat de mâna testatorului”, instituie o nulitate de formă.

1.4.5. Nulități amiabile, nulități judiciare și nulități de drept. Clauzele considerate nescrise

Unii autori mai împart nulitățile, în raport de *modul de valorificare*, în nulități judiciare și nulități amiabile, iar alți autori, după același criteriu, deosebesc între nulitățile judiciare și nulitățile de drept.

Distincția dintre *nulitățile amiabile* și *nulitățile judiciare* este consacrată și de Codul civil din 2009. Potrivit art. 1246 alin. (3) C.civ., „dacă prin lege nu se prevede altfel, nulitatea contractului poate fi constatată sau declarată prin acordul părților”. Nulitatea amiabilă permite însă părților doar constatarea existenței unui caz de nulitate, nu și consacrarea, prin voință proprie, a unui caz de nulitate sau suprimarea unui astfel de motiv, orice convenție sau clauză contrară fiind considerată nescrisă [art. 1246 alin. (4) C.civ.].

Prin urmare, putem face deosebire între situația în care părțile se înțeleg cu privire la nulitatea actului juridic încheiat de ele și lipsesc de efecte actul respectiv prin voința lor, fără a se mai adresa organului de jurisdicție (caz în care am fi în prezența unei *nulități amiabile*)^[1] și situația în care părțile nu se înțeleg în acest sens ori în care ar fi vorba de un act juridic căruia nu i se poate pune capăt printr-un act simetric celui prin care a luat naștere, deci nesusceptibil de o nulitate amiabilă, precum recunoașterea de filiație, căsătoria etc.^[2], fiind astfel necesar ca nulitatea actului juridic să fie declarată de organul de jurisdicție competent (într-o asemenea situație vorbim de *nulitatea judiciară*).

În doctrina corespunzătoare reglementării anterioare, era majoritară opinia potrivit căreia distincția între nulitatea de drept și nulitatea judiciară nu ar trebui primită, în considerarea următoarelor argumente: actul juridic încheiat beneficiază de o prezumție de valabilitate, chiar și atunci când a fost încheiat cu nesocotirea legii, așa încât, în măsura în care părțile nu se înțeleg (sau nu au posibilitatea să se înțeleagă asupra nulității), înlăturarea prezumției respective urmează a se face pe calea judecății; întrucât nimeni nu poate să își facă singur dreptate, dacă părțile nu se înțeleg, trebuie să hotărască instanța; cercetarea problemei unei eventuale validări ulterioare a actului juridic, precum și problema de a ști dacă este vorba de o nulitate totală sau parțială impun intervenția organului de jurisdicție competent; într-o formă a proiectului noului Cod civil se prevedea că nulitatea absolută operează de drept, însă Codul civil din 2009 nu a reținut acea prevedere.

În actuala reglementare, există însă norme juridice speciale, care fie se referă expres la nulitatea de drept, fie declară anumite clauze ca fiind nescrise.

^[1] În doctrină (P. VASILESCU, *op. cit.*, p. 424) s-a arătat, în mod întemeiat, că nulitatea amiabilă, datorită caracterului convențional, nu poate afecta drepturile dobândite de terții de bună-credință.

Mai mult, s-a precizat că nulitatea amiabilă produce efecte numai pentru viitor, deci nu retroactivează – FR. TERRÉ, PH. SIMLER, Y. LEQUETTE, *op. cit.*, p. 406. Considerăm că această afirmație trebuie nuanțată, în sensul că, în măsura în care nu ar aduce atingere intereselor terților de bună-credință, nulitatea amiabilă ar urma să producă aceleași efecte ca și nulitatea judiciară, cel puțin în acele cazuri în care părțile ar putea să pună capăt contractului prin *mutuus dissensus* și, totodată, să prevadă că aceasta va opera retroactiv.

^[2] Nulitatea este numai judiciară (niciodată amiabilă) în următoarele cazuri: a) legea interzice nulitatea amiabilă; b) actul juridic face parte din categoria celor care nu pot înceta prin simplul acord de voință al părților; c) actul juridic este unilateral – E. CHELARU, *op. cit.*, p. 191.

Nulitatea de drept operează direct în temeiul legii (*ope legis*), fără a mai fi necesară pronunțarea nulității de către instanță sau declararea ei pe cale amiabilă.

Având în vedere regimul juridic al nulității absolute și mai ales pe cel al nulității relative, trebuie să se admită că nulitățile de drept nu pot fi decât *nulități absolute* (afară de cazul, ipotetic deocamdată, în care o dispoziție legală ar prevedea că una dintre părțile actului juridic ar fi îndreptățită să considere nescrisă o anumită clauză).

Nulitatea operează de drept numai *în cazurile anume prevăzute de lege*^[1]. De exemplu:

– art. 5 din O.G. nr. 13/2011 privind dobânda legală remuneratorie și penalizatoare pentru obligații bănești, precum și pentru reglementarea unor măsuri financiar-fiscale în domeniul bancar^[2], cu modificările și completările ulterioare, care, după ce prevede în alin. (1) că „în raporturile juridice care nu decurg din exploatarea unei întreprinderi cu scop lucrativ, în sensul art. 3 alin. (3) din Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, republicată, dobânda nu poate depăși dobânda legală cu mai mult de 50% pe an”, dispune în alin. (2) că „orice clauză prin care se încalcă dispozițiile alin. (1) este nulă de drept”, iar într-un asemenea caz „creditorul este decăzut din dreptul de a pretinde dobânda legală”;

– art. 84 din Legea nr. 296/2004 privind Codul consumului, republicată, cu modificările ulterioare, care prevede că dreptul consumatorului la denunțarea sau rezilierea contractului nu poate fi anulat sau restrâns de nicio clauză contractuală sau înțelegere între părți, în cazurile prevăzute de lege, aceasta fiind considerată nulă de drept;

– art. 159 alin. (5) și (6) din Legea nr. 207/2015 privind Codul de procedură fiscală^[3], cu modificările și completările ulterioare (la care ne vom referi când vom înfățișa cazurile de nulitate absolută și expresă) etc.

Tot nulități de drept instituie și dispozițiile legale care *declară nescrise anumite clauze sau chiar convenții*. Așa cum am menționat și în edițiile anterioare ale acestei lucrări^[4],

^[1] Ar rezulta că nulitățile de drept sunt și nulități exprese. În mod excepțional, s-ar putea admite și existența unor nulități de drept și virtuale, anume atunci când legea ar institui o condiție specială de validitate și, fără a se referi expres la sancțiunea nulității, prevede că un efect specific nulității se produce de drept, cum este cazul art. 1783 teza a II-a C.civ. în privința locațiunilor încheiate pe o perioadă mai mare de 49 de ani.

^[2] Publicată în M. Of. nr. 607 din 29 august 2011.

^[3] Publicată în M. Of. nr. 547 din 23 iulie 2015.

^[4] A se vedea și G. BOROI, C.A. ANGHELESCU, I. NICOLAE, *op. cit.*, vol. 1, p. 134; E. CHELARU, *op. cit.*, p. 198 și urm.; P. VASILESCU, în I. REGHINI, Ș. DIACONESCU, P. VASILESCU, *op. cit.*, p. 585-586. Pentru opinia potrivit căreia, prin reglementarea clauzelor nescrise, legiuitorul a instituit o sancțiune distinctă de nulitate, deși este în strânsă legătură cu aceasta, a se vedea: I. TURCU, *Noul Cod civil. Legea nr. 287/2009, Cartea V. Despre obligații art. 1164-1649. Comentarii și explicații*, Ed. C.H. Beck, București, 2011, p. 316-319; O. UNGUREANU, C. MUNTEANU, *op. cit.*, p. 322-323; C.T. UNGUREANU, *Clauzele contractuale considerate de noul Cod civil ca nescrise reprezintă o sancțiune autonomă?*, în Dreptul nr. 10/2013, p. 58-60.